

Podklad pro 415. zasedání Rady pro výzkum, vývoj a inovace dne 17. října 2025

Národní technická knihovna

Jiří Jirát, <https://orcid.org/0000-0002-9562-3053>

Martin Svoboda, <https://orcid.org/0000-0002-8255-348X>

Praha, září 2025

Obsah

1	Úvod	3
2	APC a transformační smlouvy	3
2.1	Existující zprávy	3
2.1.1	Údaje o výdajích na APC	3
2.1.2	Postup sjednávání transformačních smluv	3
2.2	Stručný souhrn dat	4
2.2.1	Celkový objem vynaložených prostředků – vývoj v letech 2018–2022	4
2.2.2	APC	5
2.2.3	Vývoj v r. 2023 a odhad pro r. 2024	6
3	Licence týkající se manuskriptů	8
4	Závěr	9
5	Přílohy	10
	Seznam zkratk a často používaných termínů	10

1 Úvod

Tento podklad stručnou a graficky přehlednou formou shrnuje klíčové informace o elektronických informačních zdrojích pořízených v Česku během posledních let a nejčastěji prostřednictvím Národního centra CzechELib, a to se zvláštním zřetelem k vnitřní struktuře vynaložených prostředků.

2 APC a transformační smlouvy

2.1 Existující zprávy

2.1.1 Údaje o výdajích na APC

Data týkající se výdajů na APC byla sbírána na vyžádání Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI).

Souhrnné informace jsou dostupné ve zprávách:

- Dibuszová, E.; Svoboda, M.; Jirát, J. Finanční analýza prostředků v oblasti přístupu k vědeckým informacím: Zpráva o plnění Opatření 8 Akčního plánu pro implementaci Národní strategie otevřeného přístupu České republiky k vědeckým informacím na léta 2017–2020; 2020; DOI: <https://doi.org/10.48813/9e4m-4m21>
- v textu dále je označována jako „pilotní zpráva“
- Jirát, J.; Stopková E.; Bystroňová J.; Svoboda, M.; Finanční analýza prostředků v oblasti přístupu k vědeckým informacím v období 2017–2022; 2023; DOI: <https://doi.org/10.48813/sb5p-vj27>

2.1.2 Postup sjednávání transformačních smluv

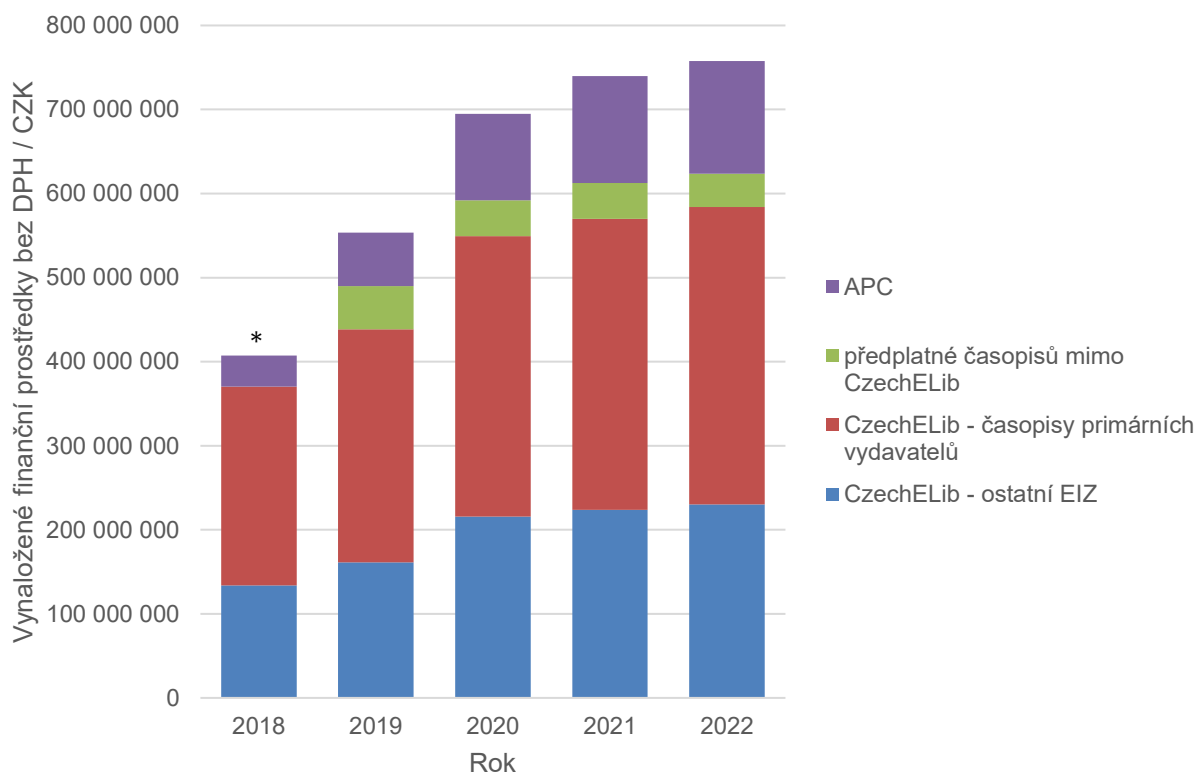
Postup sjednávání transformačních smluv (smlouvy, které kromě předplatného zahrnují i možnost OA publikování bez dalších nákladů) je popsán ve zprávách hlavního vyjednavatele:

- Jirát, J.; Svoboda, M. Příprava a vyjednávání transformačních smluv pro přechod na Open Access: Zpráva za rok 2021; Národní technická knihovna: 2022; DOI: 10.48813/01vy-sw14 <https://doi.org/10.48813/01vy-sw14>.
- Jirát, J.; Svoboda, M. Příprava a vyjednávání transformačních smluv pro přechod na Open Access: Zpráva za rok 2022; Národní technická knihovna: 2023; DOI: 10.48813/qans-p945 <https://doi.org/10.48813/qans-p945>.
- Jirát, J.; Svoboda, M. Příprava a vyjednávání transformačních smluv pro přechod na Open Access: Zpráva za rok 2023; Národní technická knihovna: 2024; DOI: 10.48813/18qg-4v85 <https://doi.org/10.48813/18qg-4v85>.
- Jirát, J.; Svoboda, M. Příprava a vyjednávání transformačních smluv pro přechod na Open Access: Zpráva za rok 2024; Národní technická knihovna: 2025

Zprávy byly poskytnuty RVVI dopisem náměstkyně pro řízení / vrchní ředitelky sekce vysokého školství, vědy a výzkumu s č. j. MSMT-8892/2022 s výjimkou neveřejných částí.

2.2 Stručný souhrn dat

2.2.1 Celkový objem vynaložených prostředků – vývoj v letech 2018–2022

* údaje o předplatném časopisů mimo CzechELib nejsou pro r. 2018 k dispozici

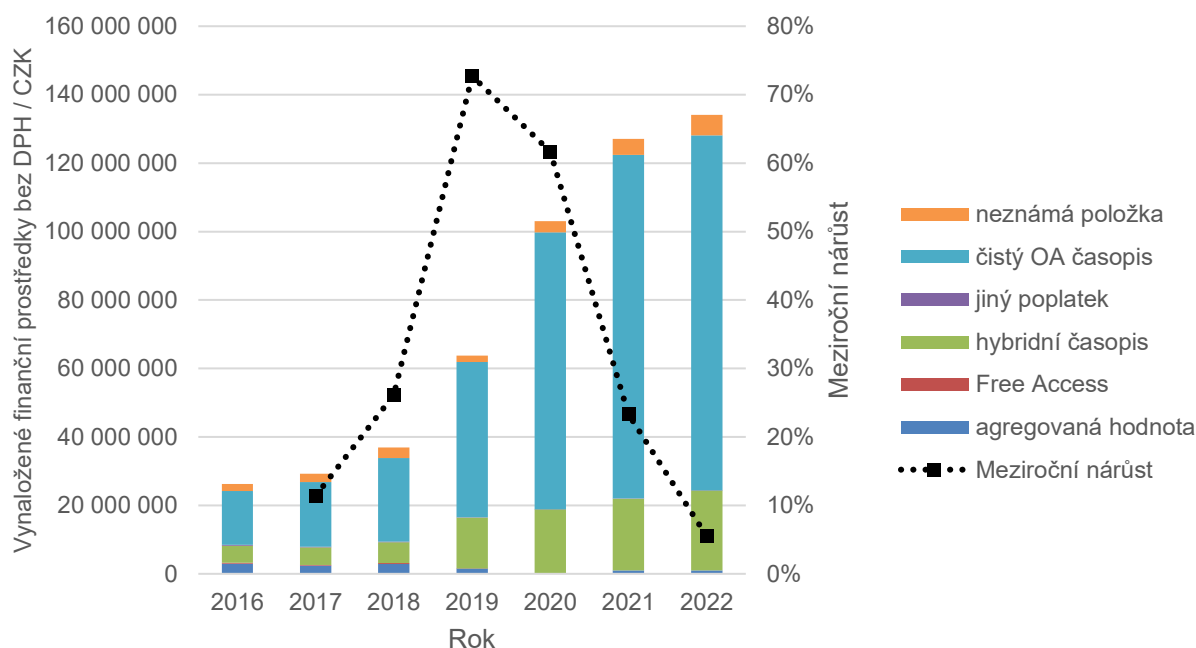
Obr. 1: Celkový objem finančních prostředků. Data nezahrnují předplatná EIZ jiných typů než časopisy mimo smlouvy NTK/CzechELib

2.2.2 APC

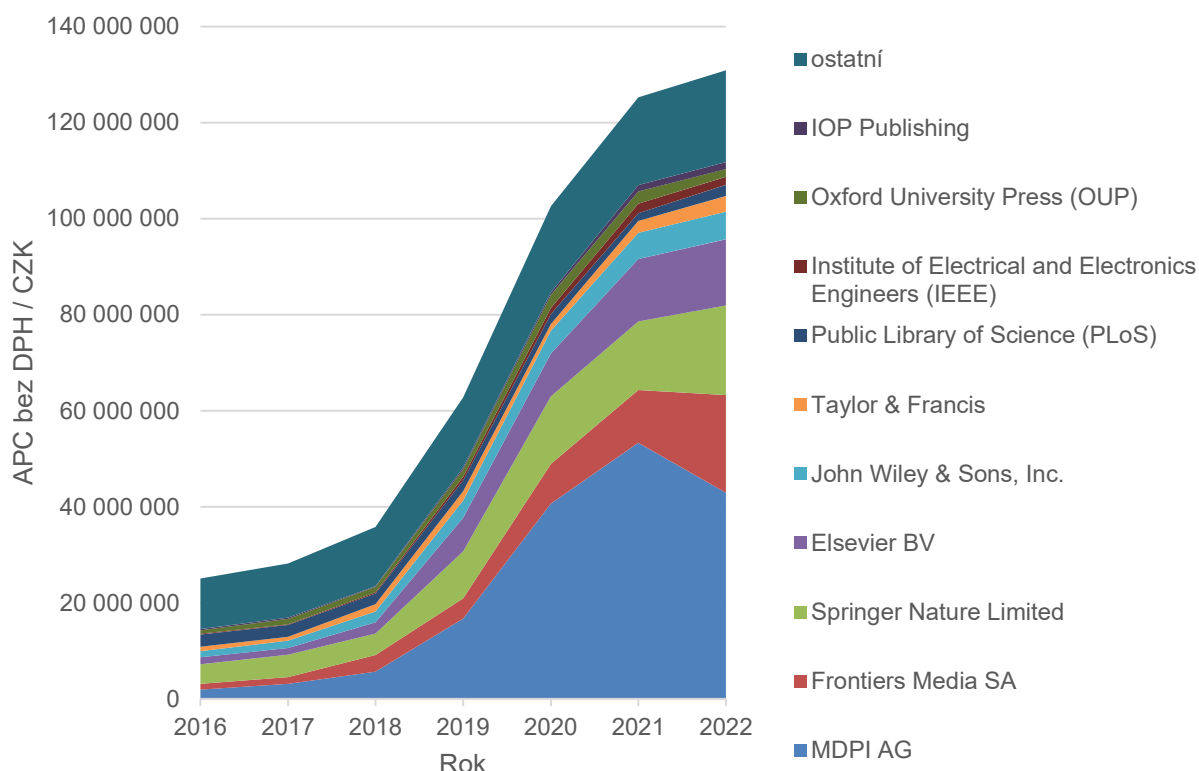
Od roku 2018 do roku 2020 bylo možno zaznamenat téměř exponenciální růst (viz **Obr. 2**), od r. 2021 se zdá, že dochází k jisté stabilizaci a zastavení enormního růstu. Nutno znovu podotknout, že hodnoty objemu financí jsou pouze hrubá čísla a jejich přesnou skutečnou výši nelze na straně CzechELib zcela ověřit, ale sebraná data potvrdila předpověď významného nárůstu vynaložených APC (viz Přílohu 4 pilotní zprávy).

Hlavními faktory dynamiky růstu/poklesu je víceméně publikační činnost u pěti vydavatelů – MDPI, Frontiers Media, Springer Nature, Elsevier a John Wiley & Sons, kteří v r. 2022 stáli za cca 85 % všech výdajů za APC – viz **Obr. 3**.

Z **Obr. 3** také vyplývá, že dochází ke změně podílu na trhu – po letech exponenciální expanze dochází poprvé k odlivu autorů od MDPI, zato k silnějšímu nárůstu u Frontiers Media a také Springer Nature.

Obr. 2: Nahlášené platby zahrnovaly kromě APC (představovány zejména položkami „hybridní časopis“, „čistý OA časopis“ a „agregovaná hodnota“) i poplatky, které nespádají do definice kategorie APC („Free Access“, „jiný poplatek“)

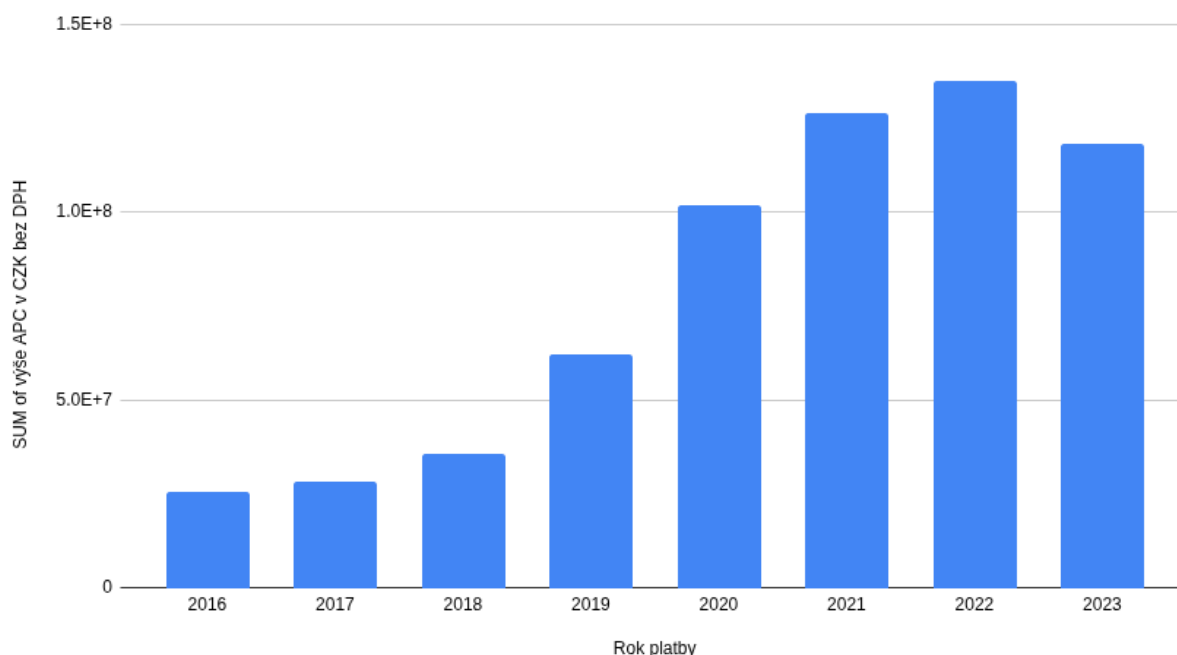

Obr. 3: Top 10 vydavatelů (podle pozice v r. 2022). Zahrnuje pouze údaje, kde bylo možné určit vydavatele (tj. v záznamu nechyběla metadata k publikaci)

2.2.3 Vývoj v r. 2023 a odhad pro r. 2024

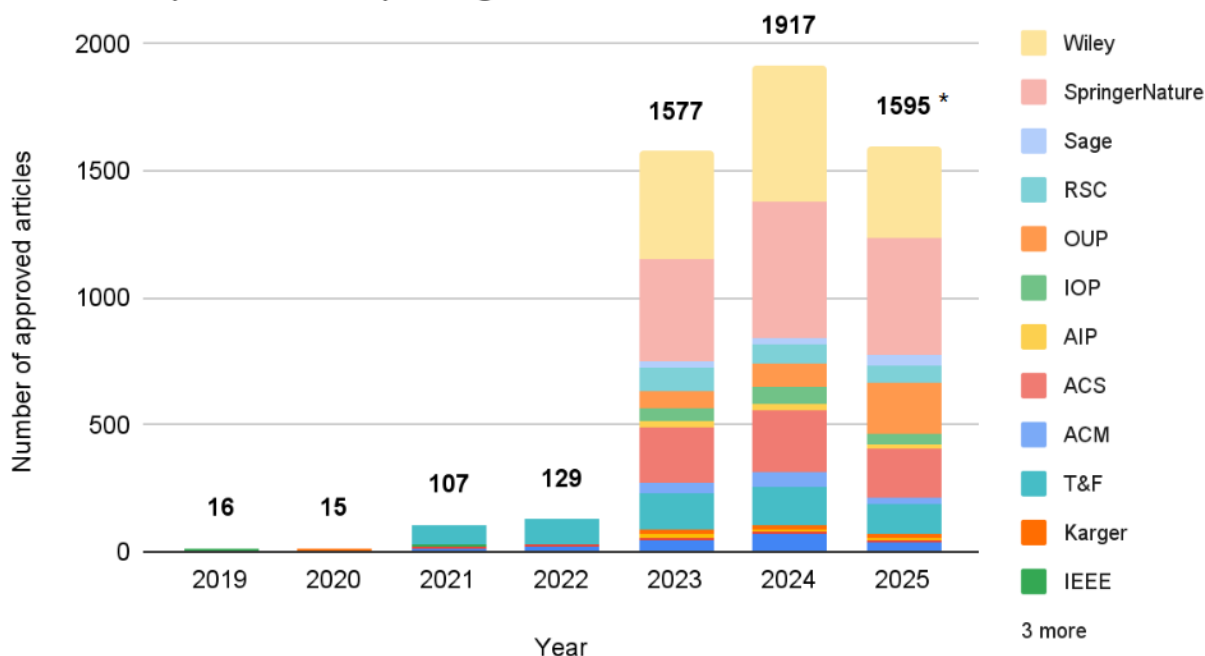
Data za r. 2023 v agregované podobě naznačují celkový mírný pokles, který ale mohl být dočasný, před nástupem uplatňování výstupů v OP JAK. Pokles v r. 2023 je s největší pravděpodobností možný díky nástupu transformačních smluv – viz počty článků v režimu OA publikovaných v rámci těchto smluv. Lze tak pozorovat, že k došlo nejen k teoretické, ale i reálné úspoře.

Vynaložená výše finančních prostředků na APC v letech 2016 - 2023 v CZK bez DPH

Obr. 4: Celkové výdaje na APC až do r. 2023 včetně

"Token" (OA articles) usage

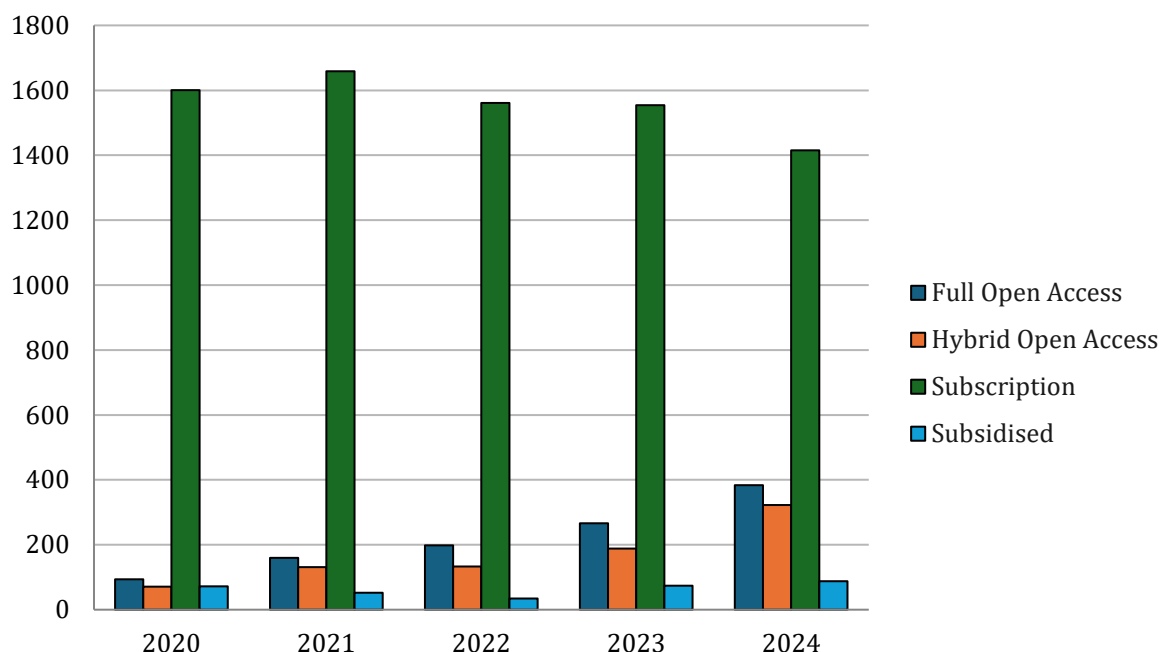

*year 2025 incomplete, to date 9.9.2025

Obr. 5: Počty článků publikovaných v režimu OA v rámci transformačních smluv. Celková úspora na APC v r. 2024 (díky bezplatnému OA publikování) je vyčíslena na více než 100 milionů Kč.

Souhrnné údaje za r. 2024 ještě nejsou k dispozici (sběr surových dat dokončován až v září 2025), ale lze očekávat, že u některých vydavatelů došlo k nárůstům – viz např. Elsevier, obr. 6. Je docela pravděpodobné, že tlak na kvartily časopisů způsobil přesuny autorů mezi vydavateli.

Elsevier – typy článků

Obr. 6: Typy článků (podle modelu) u hlavního vydavatele – Elsevier. Je vidět silný vzestup „hybridních OA“ článků v od r. 2022, s velkým skokem v r. 2024. Přes 300 hybridních článků v r. 2024 odpovídalo platbě **více než 1,1 milionu EUR** (mimo licenční smlouvy). S velkou pravděpodobností se jednalo o články v rámci OP JAK ad. Za povšimnutí stojí i nárůst počtu čistých OA publikací. Počet článků za paywallem („Subscription“) naopak klesal. Data poskytnuta firmou Elsevier.

3 Licence týkající se manuskriptů

Víceméně platí (plyne ze zkušeností NC CzechELib) – nezávisle na tom, v jakém režimu (paywalled nebo Open Access) bude finální verze článku („version of record“) publikován, že celý proces týkající se manuskriptu je v režimu „paywalled access“. Tj. celý proces, který byl nastaven v dobách, kdy Open Access ještě nebyl rozšířen, běží jako by finálním výsledkem měl být implicitně článek za paywallem. To platí prakticky u všech vydavatelů, kteří masivně přecházejí na režim Open Access z modelu předplatného. To znamená:

- Pokud např. vydavatel publikuje jakoukoli verzi článku před „version of record“ (vč. např. „ahead of print“, „proofs“, ... apod.), není na ní zatím žádná CC licence, ale je tam licence vydavatele.
- Na základě této logiky vydavatel omezuje možnosti CC licencí pro „pre-print“, „post-print“, event. nastavuje embargo pro publikování post-printu.

Záležitosti týkající se manuskriptů jsou víceméně mimo rámec licenčních smluv sjednávaných NC CzechELib, řešení této problematiky by mělo být na úrovni zákonné úpravy pro „secondary publishing rights“.

4 Závěr

Obr. 7: Počty článků ve WoS. Zelené – aspoň jeden autor je z ČR. Modré – korespondující autor je z ČR (to je podmínka nutná pro oprávněnost čerpání OA výhod v rámci transformačních smluv).

Možná opatření:

- Snížit počet požadovaných publikací (nejen v režimu Open Access) v rámci grantů, ale i celkově otočit trend kvantitativního publikování. Jak ale ukazuje obr. 7, aktuální trend je opačný.
- Učinit povinným zanášet údaj o nákladech na publikování (APC) do IS VaVal, jak bylo již v březnu 2020 doporučováno v pilotní zprávě.

5 Přílohy

Seznam zkratek a často používaných termínů

EIZ (Elektronický informační zdroj)	elektronické knihy, časopisy a databáze
OA (Open Access)	otevřený přístup, neboli způsob publikování, který zajišťuje okamžitý, trvalý, svobodný a bezplatný přístup k vědeckým publikacím
Transformační smlouva	smlouva zajišťující převedení části poplatku za čtení na poplatek za publikování
Diamond časopis	náklady na publikování jsou hrazeny samotným vydavatelem nebo jeho (časopisu) sponzorem
Gold OA časopis	časopis publikující výhradně v režimu Open Access, náklady na publikování jsou hrazeny autorem či jeho institucí
Hybridní časopis	časopis, který je jako celek v režimu předplatného (část publikací je přístupná pouze pro předplatitele), ale jednotlivé publikace mohou být zveřejněny v režimu OA za poplatek APC
APC (Article Processing Charge)	publikační poplatek, který hradí autor u publikace, jež má být publikována v režimu OA
DOI (Digital Object Identifier)	identifikátor digitálního objektu